

Varför Rysslands politiska kapitalister började kriget – och hur det kan störta deras styre

(Intervju med Volodymyr Isjtjenko)

[Ur [International Viewpoint](#), 4 september 2022. Intervjuare är den polska journalisten Małgorzata Kulbaczevska-Figat. Ursprungligen publicerad i [Crossborder Talks](#). Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

(Rysslands politiska kapitalister startade kriget för att överleva som klass, och fortsätta ackumulera rikedomar genom att utnyttja staten – säger Volodymyr Isjtjenko, som är forskare vid Institutet för östeuropeiska studier vid Freie Universität Berlin, föreläsare vid sociologiska institutionen vid universitetet i Kyiv, samt med i redaktionen för *Commons* och nättidningen *LeftEast*. Men beroende på vad som händer på slagfältet kan det lika väl innebära att hela den postsovjjetiska samhällsordningen kan falla eller förändras radikalt – IVP:s redaktionella kommentar.)

I slutet av februari hävdade du i en av dina artiklar att Rysslands invasion av Ukraina skulle kunna destabilisera Rysslands samhällsordning.¹ Hur tänker du nu, efter 5 månaders krig?

Jag tycker att vi kan se att Ryssland verkligen kan genomgå grundläggande förändringar medan de försöker vinna eller åtminstone avsluta kriget med en icke förödmjukande uppgörelse. Vi inser också att den sorts ordning som fanns i det postsovjjetiska Ryssland och de postsovjjetiska samhällena i allmänhet inte är hållbar på lång sikt. Den kräver grundläggande förändringar, annars kan den helt enkelt falla sönder.

Den postsovjjetiska politiken har varit cynisk, pragmatisk och inte ideologisk, utan massiva rörelser eller mobiliserande partier, och där eliten domineras av beskyddar-skyddslingrelationer. Samma mönster tillämpades på relationerna mellan eliten och samhället. De auktoritära regimerna var beroende av avpolitiserade massor. Detta kan upphöra på grund av kriget.

För den härskande ryska klicken är kriget en möjlighet att driva på förändringarna av den politiska regimen, ekonomin, samhället och ideologin.

Det som kommer nu skiljer sig på ett grundläggande sätt från det de har litat till under de senaste åren. Politiskt blir regimen mer förtryckande mot vissa grupper, men samtidigt försöker den mobilisera ett aktivt politiskt engagemang från andra grupper till stöd för kriget och regeringen. De befäster också den politiska eliten kring Kreml.

Det finns också en ekonomisk sida. Vid en viss punkt kommer det att stå klart att den härskande ryska klassen inte bara kan lita till förtryck, och att de kommer att behöva börja köpa de vanliga medborgarnas lojalitet med någon sorts omfördelningspolitik. Det höjs röster till stöd för detta inom ryska expertkretsar.

Dessutom kommer regimen att bli mer ideologisk. Nu är stödet för kriget i Ryssland snarare passivt och opolitiskt än aktivt, ideologiskt och entusiastiskt. Det innebär att det bara kan bestå så länge kriget inte berör vardagslivet, så länge det inte är så många dödsoffer och effekterna av sanktio-

¹ V Isjtjenko, "Russia's war in Ukraine may finally end the post-Soviet condition", [The Parliament](#), 22 mars 2022.

nera inte har nått den kritiska punkt då vanligt folk känner av dem i vardagslivet. Men senare kommer de att behöva förklara mycket bättre varför de började kriget. De kommer att behöva förklara varför så många ryska soldater dog under kriget, varför de dödade så många ukrainare, och varför vanliga ryska medborgare drabbas av sanktionerna.

Ja, de säger till de ryska medborgarna att väst försöker krossa Ryssland i sin helhet. De urskillningslösa angreppen på allt ryskt, och diskussionerna om att skrota eller försvaga Ryssland gynnar förstås Kremels propaganda. Men det har hittills inte fungerat för att omvandla det ganska passiva stödet för invasionen till en massiv krigsvänlig mobilisering i Ryssland. De flesta ryska medborgare känner inte egentligen det existentiella hot som Kreml försöker måla upp för dem. Det skulle kräva en mer uttalad och sammanhängande ideologi som Putin faktiskt inte behöver för närvarande.

Du sa att Putins elit på något sätt skulle behöva förklara för samhället vad som händer, att de kanske tvingar inleda en del förändringar uppifrån. Men om denna förändringsprocess blir okontrollerad?

Hittills går det att tolka det Putin säger om krigsmålen på många sätt. Vad är t ex ”avnazifiering”? Det kan praktiskt taget betyda vad som helst, från att fullständigt krossa den ukrainska staten till att eliminera den ukrainska identiteten. Vissa ryska röster uttrycker verkligen denna ytterlighet. Men beroende på krigets utgång kan Putin framställa någon sorts lagstiftning som försvarar det ryska språket i Ukraina som ”avnazifiering” – den tolkningen har också diskuterats i media. Spektrat av möjligheter är oerhört brett, men på lång sikt skulle det kräva att de ryska ledarna blir tydligare. Inte bara använda tomma uttryck som ”avnazifiering” utan ge konkreta svar på vad det är till för.

Det hänger ihop med krisen för den postsovjetiska ideologin. Det är för övrigt därför Ryssland nu litar så mycket till sovjetisk symbolism – röda fanor, återbördande av ”avkommuniserade” Lenin-statyer i de erövrade städerna. Efter 30 års postsovjetisk kollaps har de fortfarande inga andra meningsfulla och kraftfulla symboler, trots att de ligger långt från den ryska elitens åsikter. De behövde dem inte ens för det avpolitiserade samhället och beskyddarpolitiken. Men nu behöver de utveckla nya symboler och en meningsfull ideologi.

Men här finns dialektiken.

Om den ryska härskande klicker vänder sig till en mer konkret ideologi så inleder den ett farligt spel. De lägre klasserna kan börja ta ideologin mer på allvar och kräva att eliten lever upp till sina löften. De skulle t ex erinra sig att Sovjet faktiskt innebar något helt annat än den nuvarande ryska politiken.

Den ryska härskande klicken kanske sår frön till en mer medveten, massiv opposition med rötter i underklasserna, och avsevärt mycket farligare än någon opposition som någonsin funnits i något postsovjetiskt land, inklusive i någon av de postsovjetiska revolutionerna eller de ryska oppositionella mobiliseringar med ganska begränsat stöd som Navalnyj inspirerade. I denna mening kan det, som du säger, bli okontrollerat.

Så på kort sikt kan krigets konsekvenser gå mot en del av de ryska ”oligarkernas” intressen, de som förlorar sina egendomar i väst. På medellång sikt befäster den ryska härskande klicken sitt styre och omvandlar den politiska regimen till en mer stabil enhet. På lång sikt skapar de förhållanden för sin egen bortgång.

Du sa att du inte väntade dig kriget – precis som många andra observatörer, inklusive jag, inte gjorde. Kan vi idag säga varför den ryska härskande klassen beslutade att börja detta krig och vad de hoppades uppnå – fränsett att befästa styret i Ryssland?

Mer exakt trodde jag att det var osannolikt med en fullskalig invasion, men jag förväntade mig verkligen att ett misslyckande för den ryska tvångsdiplomatiken skulle kunna leda till en militär upptrappning som till en början skulle begränsas till Donbass, och sedan till långsammare, gradvisa, ”blandade” försök att destabilisera, skrota och ta över delar av Ukraina – den så kallade salami-taktiken. Till och med den ukrainska regeringen och, gissar jag, de flesta forskare som hade specialiserat sig på det postsovjetiska området förväntade sig också något liknande.²

Inom ungefär en månad efter krigets början blev offensiven långsam, gradvis och begränsad till Donbass eftersom Kreml inte samlade ihop trupper för en framgångsrik storskalig operation mot Ukraina och inte förberedde det ryska samhället på en massiv mobilisering. Nu vet vi att den avgörande faktorn för Putins beslut att riskera den fullskaliga invasionen var det mycket, mycket dåliga ryska underrättelsearbetet – både analysen av det ryska samhället och rekryteringen av ukrainska förrädare som antogs byta sida på samma dag som invasionen och garantera praktiskt taget inget motstånd mot de begränsade ryska styrkorna.

Vi borde ställa fler frågor om de analytiska gissningarna och målen hos de personer som gjorde de besynnerliga förutsägelsena om den ryska förmågan att erövra Kyiv och ockupera större delen av Ukraina inom några dagar eller veckor.

Hursomhelst är kriget i denna eller en annan form i den ryska härskande klassens intressen. Än så länge håller jag inte med de personer som försöker förklara det med en rysk härskande klicks fanatiska engagemang i en imperialistisk ideologi. Den sortens politik har hittills varit oerhört ovanlig bland de postsovjetiska härskande klasserna.

Det är ett krig i den ryska härskande klassens rationella, gemensamma intressen. För dem är det en kamp för att överleva. De försöker framställa det som Rysslands kamp för att överleva. Men i grund och botten är det denna mycket speciella del av den kapitalistiska klassens överlevnad som står på spel – de politiska kapitalisternas. Deras främsta konkurrensfördel är statens selektiva, ofta informella, förmåner (många kallar det ”korruption”), men inte teknologiska uppfinningar eller väldigt billig arbetskraft.

De postsovjetiska politiska kapitalisterna uppstod under den sovjetiska statens sönderfall, och det är så de blev ofantligt rika – genom att stjäla staten. Det är därför de är så besatta av suveränitet. I grund och botten behöver de ha monopolkontroll över staten som inte ska delas med några andra delar av det inhemska, för att inte tala om det transnationella kapitalet.

Kom ihåg att så kallad ”korruptionsbekämpning” har varit en central del, om inte den viktigaste delen, av västinstitutionernas agenda för de postsovjetiska länderna och den västvänliga mjuka makten i det postsovjetiska området, förkroppsligad i de av icke-statliga organisationer dominerade ”civilsamhällena”. Titta på EU:s krav på kandidatstatus för Ukraina. Praktiskt taget alla handlar om ”korruption”. ”Korruptionsbekämpning” innebär att de politiska kapitalisterna avskaffas ”som klass”. ”Transparens” är regler som gynnar det transnationella kapitalet framför det inhemska. Det fanns inget sätt för de postsovjetiska politiska kapitalisterna att bli införlivade i den globala eliten

² Harun Yilmaz, ”No, Russia will not invade Ukraine”, [al Jazeera](#), 9 februari 2022.

utan att ”tämjas”, tvingas acceptera spelreglerna och sin underordnade ställning, eller bara berövas sin viktigaste konkurrensfördel.

Dessutom har det dykt upp ett annat hot vid horisonten – krisen för de postsovjetiska bonapartistiska regimerna. Ett personcentrerat auktoritärt styre är i grund och botten bräckligt. När ledarna blir för gamla uppstår problemet med tronföljden. Det finns inga tydliga regler för att överföra makten, ingen uttalad ideologi som ledaren måste hålla fast vid, inget ideologiskt parti eller rörelse dit den nya ledaren kan bjudas in. Tronföljdsproblemet skapar en sårbar punkt. De interna konflikterna inom eliten kan trappas upp på ett farligt sätt och det är sannolikt med revolter underifrån, som de som nyligen har brutit ut i Belarus och Kazakstan.

Ingen av de postsovjetiska så kallade majdanrevolutionerna utgjorde något folkligt socialt hot mot de postsovjetiska politiska kapitalisterna som klass. De bytte istället bara ut fraktioner ur samma klass vid makten, och med detta intensifierade de endast krisen för den politiska representationen. Samtidigt försvagade de också staten och gjorde de postsovjetiska politiska kapitalisterna mer sårbara för det transnationella kapitalets påtryckningar, både direkt och indirekt via det västvänliga av icke-statliga organisationer dominerade civilsamhället, som i Ukraina efter Euromajdanrevolutionen 2014.

De postsovjetiska förhållandena har i 30 år varit förhållanden av permanent kris. Det har inte uppstått några stabila politiska institutioner. Den postsovjetiska krisen kan nu vara på väg mot sin slutliga ände. Antingen förändring eller död – att själva den postsovjetiska sfären krossas.

Med kriget försöker de ryska politiska kapitalisterna undanröja en del existentiella hot med militärt våld och utnyttja tillfället till att befästa sitt styre med en mer uttalat ideologisk och mobiliserande politisk regim. Det som står på spel nu är existensen av ett enväldigt centrum för kapitalackumulation på det postsovjetiska området. Det andra resultatet är att detta centrum faller sönder och de postsovjetiska eliterna anpassar sig till EU:s, USA:s och Kinas maktcentrum.

Och vad kan vi säga om Ukrainas härskande klass? Av vilka består klassen? Vad finns bakom orden ”ukrainska oligarker” och vad har dessa personer för centrala klassintressen?

De ukrainska oligarkerna är samma sorts politiska kapitalister som de som uppstod under det postsovjetiska sönderfallet. I början av 1990-talet gick den sovjetukrainska eliten (den s.k. nomenklaturan) i en tillfällig allians med den ukrainska nationalistiska intelligentsian för att legitimera sina anspråk på en del av den sönderfallande sovjetiska staten. Denna allians visade sig vara bräcklig, eftersom de sistnämnda inte nöjde sig med att bara ge de postsovjetiska eliternas styre en symbolisk nationell utsmyckning.

Samtidigt lyckades de framväxande politiska kapitalisterna i det självständiga Ukraina inte fylla den ukrainska staten med sin egen innebörd och med nationella utvecklingsprojekt under sin politiska ledning, som skulle skilja sig från det nationalistiska nyliberala civilsamhällets förhärskande ideologier. I denna mening delade Ukraina den postsovjetiska maktkris som fanns i andra delar av Sovjetunionen.

Men till skillnad från Ryssland lyckades de ukrainska politiska kapitalisterna inte heller befästa en egen bonapartistisk regim som kunde driva en oberoende politik i hela den härskande klassens intressen, som kanske inte sammanföll med de enskilda ”oligarkernas” intressen. Istället upplevde

Ukraina tre revolutioner under en generation.

Den senaste av dem – Euromajdanrevolutionen 2014 – riktade ljuset mot två fraktioner inom den ukrainska härskande klassen. De hade uppstått mycket tidigare men Euromajdan skärpte deras politiska strategier.

Den ena fraktionen intog en öppet konfronterande ståndpunkt mot det transnationella kapitalets hot, som förvärrades av den ukrainska statens försvagning och det ökade beroendet av västmakterna och deras ökade inflytande. Den försökte mobilisera den allmänna opinionen mot de västfinansierade icke-statliga organisationerna och deras så kallade ”program för korruptionsbekämpning”. Det nationalistiska civilsamhället angrep oftast denna del av den ukrainska oligarkin som ”proryska”, trots att de i ett försök att legitimera att de drev sina speciella intressen istället vädjade till ett återupprättande av Ukrainas suveränitet, samtidigt som de balanserade mellan de härskande klasserna i väst och Ryssland – den utrikespolitik som Ukraina oftast brukade hålla fast vid före Euromajdan.

Det är värt att notera, och det borde få många analytiker och journalister att skämmas för att de tog ukrainska nationalisterna och media på orden när de stämplade dessa personer som ”proryska”, att praktiskt taget ingen viktigare figur i detta läger välkomnade den ryska invasionen. Och det är ingen överraskning. Större delen av deras tillgångar finns i Ukraina och i väst. Deras väljare finns i Ukraina. Det har alltid varit ”pro sig själva” och inte ”proryska”, och försökte göra anspråk på att representera en stor del av det ukrainska samhället. Dessa ukrainare hade många goda skäl att vara skeptiska mot medelklassens nationalistiska och nyliberala ideologier. Och de är förståeligt nog inte glada över hur deras liv och hem förstörs av invasionen. Det finns kollaboratörer, men med få undantag är de ganska marginella figurer.

Idag är problemet för denna grupp av politiska kapitalister, att de under kriget inte kan förlita sig på den konfronterande strategin, och hittills har de förlorat politiska positioner. En annan stor del av den ukrainska härskande klassen antog en motsatt strategi gentemot det transnationella kapitalet och anpassade sig. De har försökt sälja in sig som outhärliga personer för kampen mot Putin. Deras linje var enkel: de försökte hela tiden övertyga väst, att om de destabiliserade, t ex Porosjenkos styre tidigare eller Zelenskyjs nu, oavsett med vilka anklagelser, så skulle det destabilisera Ukraina i sin helhet – med andra ord spela Putin i händerna. Vanligtvis fungerade det.

Genom att sälja detta till eliten i väst kunde de åtminstone försäkra sig om vissa lättnader från ”programmet för korruptionsbekämpning”. Ingen minns ens Pandoraappren som publicerades bara några månader innan invasionen, och identifierade Zelenskyjs utlandsbaserade företag och hans skumma mellanhavanden med en av de mest ökända ukrainska oligarkerna – Ihor Kolomojskyj.³ Ingen ifrågasatte på allvar de auktoritära och förtryckande tendenser, med mycket tveksamma lagliga grundvalar, som utvecklade sig under Zelenskyjs ledning långt innan invasionen började.

En mycket viktig aspekt är att kraven på Ukraina som EU-kandidat i första hand handlar om så kallad ”korruptionsbekämpning”. Ukraina kanske kommer med i EU, eller så hävdas det åtminstone, men villkoret är att den inhemska härskande klass som dominerade den ukrainska ekonomin och den ukrainska politiken avlägsnas. Det nya ”område som öppnas” är givetvis ämnat att fyllas av det transnationella kapitalet, inte av ukrainska arbetare.

Det transnationella kapitalet kommer troligen att gynnas av återuppbyggnaden av Ukraina, precis

3 ”Pandora Papers: Ukraine leader seeks to justify offshore accounts”, [al Jazeera](#), 4 oktober 2021.

som har skett efter många krig på senare tid. Det står helt klart i de ukrainska och västregeringarnas planer för Ukrainas återhämtning som nyligen diskuterades i Lugano.

Om Zelenskyj behåller det ovanligt höga folkliga stöd han åtnjuter nu, kommer han och den ukrainska härskande klassens lojala delar samtidigt att fortsätta att manövrera och sabotera ”kraven på korruptionsbekämpning” och försöka behålla maktpositionerna i det som återstår av den ukrainska ekonomin.

Till skillnad från ryssarna har ukrainarna bytt regering flera gånger. Det skedde en rad revolutioner i Ukraina. Men även om statens ledare byttes ut, så rörde ingen av dessa revolutioner samhällets grundläggande kapitalistiska struktur. Varför slutade alla sociala uppror, trots allt det hat mot oligarker som finns i det ukrainska samhället, i slutändan med att nya oligarker hamnade i toppen och det inte blev några verkliga förändringar?

Det är inte bara ett ukrainskt problem. Vi har under de senaste decennierna sett många liknande ofullständiga revolutioner utan några revolutionära förändringar i många andra delar av världen. Enligt Mark Beissingers lysande färsk studie, som publiceras i boken *The Revolutionary City* [Den revolutionära staden], är nutida revolutioners bristfälliga resultat i själva verket mycket typiska.

Dessa revolutioner ger inte mer social jämlikhet. Än mer har de en tendens att öka ojämlikheten. De utlovar nationell enhet, men förvärrar vanligtvis de etiska konflikterna. Och inte heller leder de till mer demokrati.

De leder inte till en stabilare samhällsordning. Istället försvagar de staterna. I bästa fall befriar de tillfälligt landet från diktaturer och stärker medelklassens civilsamhällen, men misslyckas på alla andra områden. I typfallet återvänder de auktoritära tendenserna och korruptionen inom några år, nu under den nya regimen som det har gjort i Ukraina.

De ukrainska majdanrevolutionerna är inte annorlunda. Dessutom hjälper de oss att se de negativa konsekvenserna av dagens urbana medborgarrevolutioner, som Beissinger kallar dem, på allra tydligaste sätt. I grund och botten är de andra processer än tidigare samhällsrevolutioner. De revolutionerna hade många problem och var blodigare, men var också viktiga genombrott till social jämlikhet och modernisering.

Så vilken är förklaringen till denna rad revolutioner (inte bara de ukrainska) som inte revolutionerar samhällsförhållandena?

För Beissinger är förklaringen urbaniseringen. Miljön i dagens städer tillåter inte samhällsrevolutioner av tidigare sort. Jag tror att huvudproblemet med dagens ofullkomliga revolutioner är ett annat. Det är mothegemonins svaghet, krisen för det politiska, moraliska och intellektuella ledarskapet underifrån, som borde och kan återskapas i dagens urbana samhällen.

Men inte ännu. Det finns många anledningar till socialt missnöje som gör att folk ansluter sig till revolutionerna idag. Men missnöjet är mycket dåligt uttryckt. Det döljer sig bakom en del väldigt abstrakta paroller, en sorts minimal plattform, som att avlägsna en diktator och inget mer. Oftast sker inte ens någon ytterligare diskussion i massiv skala om vad vi egentligen vill uppnå efter revolutionen.

Vår tids revolutioner är löst organiserade och dåligt strukturerade. Det gör att revolutionen kan

kidnappas av politiska krafter som inte representerar majoriteten av rörelsens deltagare.

I fallet Ukraina, närmare bestämt revolutionen 2014, var kidnapparna de oligarker, som Porosjenko, som i slutändan kom till makten. Det västvänliga civilsamhället som dominerades av icke-statliga organisationer stärktes också. Det gjorde också de radikala nationalisterna, och till slut västmakterna. De fick möjlighet att driva sina egna program och intressen, även om dessa program och intressen inte hade särskilt mycket med de intressen som majoriteten av de som deltog i revolutionen hade. På så sätt förvärrade den här sortens revolutionen just den kris som den var ett svar på.

Ser du möjligheter för en revolution som faktiskt leder till social jämlikhet i Ukraina? Eller vad är den viktigaste orsaken till att det saknas ett starkt ledarskap som skulle kunna hindra att den revolutionära processen kidnappas? Saknar Östeuropa socialistiska ledare på grund av att själva ordet ”socialism” har blivit skamligt? Eller finns det djupare, mer komplicerade skäl?

Jag skulle säga att det är en ganska ytlig och vilseledande förklaring. En förklaring som återger samhällsminoritetens planer. Om man tittar på opinionsundersökningarna, beklagade 30-40% av ukrainarna för bara ett år sedan Sovjetunionens sammanbrott och ansåg att Sovjetunionen var en ganska bra sak.⁴ Trots alla ansträngningar att avkommunisera efter Euromajdan har dessa siffror varit ganska stabila. Före Euromajdan var den prosovjetiska inställningen ännu starkare. Dessutom rör de 30-40% jag talar om bara de territorier som den ukrainska regeringen kontrollerade innan den 24 februari, utan Donbass och Krim, som har varit mycket mer prosovjetiska.

Att säga att folk till och med är besvikna på ordet ”socialism”, för att inte tala om det historiska politiska systemet, är den tolkning som medelklassens civilsamhälle gör, som är starkt antikommunistiskt i Östeuropa. Men de representerar inte våra samhällen.

Titta på hur den nysovjetiska identiteten har fått nytt liv i Ryssland, uppsvinget för marxistiska läsgrupper som organiserar tusentals ungdomar, och YouTube-kanaler med miljontals följare. De flesta av dem har inte levt i Sovjetunionen en enda dag i sina liv. Det är inte gamlingars nostalgi.

På grund av språkbarriären och de svaga banden mellan väst och de mindre privilegierade grupper som utgör basen till det nysovjetiska återuppvaknandet är den internationella vänstern till stor del okunnig om denna utveckling inom vänsterrörelsen i vår del av världen. Men det beror också på att den internationella vänstern är partisk i fråga om samhörighet. De söker personer som liknar dem själva, och de hittar bara dessa inom mycket små grupper av marginella vänsterliberaler inom medelklassens civilsamhällen.

Och problemet är att vänstern heller inte är i särskilt god form i så många andra länder. Vi minns alla Occupy Wall Street, men vilka är rörelsens resultat? Det fanns personer till vänster som var mycket nära att ta makten, som Jeremy Corbyn i Storbritannien eller Bernie Sanders under sina två kampanjer. Men återigen – de misslyckades. Syriza tog verkligen makten i Grekland, och sedan kapitulerade de.⁵

Ukraina är givetvis ett mycket mer extremt fall, eftersom den lokala vänstern har förtryckts sedan Euromajdan, och ännu mer intensivt i och med invasionen. Å andra sidan kan vi knappast vara

⁴ Ukrainska [Pravda](#), 19 augusti 2021.

⁵ [Crossborder Talks](#), 14 juli 2022.

stolta över några större politiska segrar för vänstern under de senaste åren i andra delar av världen. Den löst strukturerade ”vänsterpopulismen” med dåligt formulerad ideologi har faktiskt många betydande likheter med majdanrevolutionerna. Och liksom den har den vanligtvis varit ett politiskt misslyckande.

Den grundläggande orsaken till vänsterns nedgång är förvisso omvandlingen av klasstrukturen och den samhällspolitiska organiseringen sedan 1970-talet men också slutet på kalla kriget. Även Beissinger tog med kalla krigets slut som en mycket viktig faktor bakom nedgången för samhällsrevolutionerna sedan 1980-talet. Den nuvarande krisen för mothegemonin är säkert ett resultat av hegemonikrisen, som är en global process, även om den har nått sin skarpaste form i det postsovjettiska området. Men krisen för masspolitiken och -ideologierna, partiernas urartning, populism istället för organiserad politisk representation av klasser diskuteras i många delar av världen.

Här finns en orsak till att vi faktiskt kan vara optimister om möjligheten till samhällsrevolutioner under det 21:a århundradet, trots alla misslyckanden under de föregående åren. I ett historiskt perspektiv har intensivare interimperialistisk kamp – och vi bevittnar nu en – lett till att även den sociala kampen intensifierades, vilket sociologen Beverly Silver visade i *Forces of Labour* [Arbets krafter], en global studie av arbetaroroligheter. Stater konkurrerar med varandra, och därför måste de konkurrera med varandra om underklassernas och de underordnade nationernas lojalitet. En starkare hegemonisk politik från de härskande klassernas sida skapar sociala och politiska förhållanden för starkare mothegemoniska alternativ bland underklasserna.

Det är inte någon slump att det var en höjdpunkt för samhällsrevolutionerna i Europa efter Första världskriget. Sedan hade vi revolutionära förändringar efter Andra världskriget, inklusive en höjdpunkt för avkoloniseringen i Afrika och Asien. Nu inleder vi en ny cykel av interimperialistisk konkurrens.

Och vi ser redan en del tecken på en övergång till mer hegemonistisk politik, inte bara i Ryssland utan också i Kina och USA, vilket nyligen konstaterades av en berömd ekonom, Branko Milanović. Som ett möjligt resultat kan vi helt klart förvänta oss ett starkare och bättre organiserat samhällsrevolutionärt motstånd. Det kommer förstås bara att ske om vi har tur nog att undvika en kärnvapenapokalyps och katastrofala klimatförändringar. Om vi överlever kan vänstern få en ljus framtid. Samtidigt är en starkare antiimperialistisk vänster helt avgörande för mänsklighetens överlevnad.

Anta att Ukraina efter kriget verkligen återuppbyggs av internationella företag och att återuppbyggnaden bara behandlas som en källa till profiter. Förväntar du dig då att de ukrainska arbetarna kan resa sig och protestera?

När den ekonomiska tillväxten återupptas blir det möjligt med betydande arbetarprotester, och det är inte ens uteslutet med massiva socialt motiverade revolter. Nästa fråga vi bör ställa oss är hur upproren kan organiseras politiskt och vilka som ska skörda de politiska fördelarna av upproren. Någon progressiv politisk vänsterkraft som ännu inte syns vid horisonten i Ukraina? Eller kommer det att sluta med ännu en majdanrevolution?

Nu träder vi in på ett område av problemfyllda spekulationer, eftersom Ukrainas politiska scen efter kriget i grund och botten beror på krigsutgången. Men det är troligt att de nationalistiska krafterna kommer att leda missnöjet med det transnationella kapitalet. De skulle fördubbla den populära

bilden av västs ”förräderi” mot Ukraina. De kvarvarande politiska kapitalisterna skulle också stöda denna kritik för att skydda sina möjligheter till jakt på vinster. Om (och detta är ett stort om) vi kan projicera den nuvarande militära och politiska utvecklingens trender till framtiden, så kommer det samhälleliga missnöjet med beroendet av utlandet och det transnationella kapitalet snarare att gynna en nationalistiskt konservativ konsolidering, inte olikt Ungern. Det är till och med möjligt att man inte ens tillåter en vänsterkraft som kan förhålla sig till detta missnöje i motsättning till medelklassens civilsamhälle att existera.

Och här återkommer vi till frågan om suveränitet, som är oundgängligt för varje samhällsrevolutionärt program. Syriza tog makten i Grekland 2015 och kapitulerade efter omkring ett halvår efter påtryckningar från EU.

Hur ska ett land som Ukraina, som är trängt mellan stormakterna, ens kunna försöka sig på en självständig progressiv politik som går mot dessa makters intressen? För Euromajdan bedrev de ukrainska regeringarna en så kallad ”multivektoriell” politik, och försökte balansera mellan västs och Rysslands intressen och skaffa sig lite utrymme mellan. I slutändan utan framgång.

Om Minskavtalen hade tillämpats rätt, skulle de ha kunnat återställa inrikespolitikens regionala balans och skapa villkor för att Ukraina på ett enväldigt sätt skulle kunnat balansera sin internationella politik. Även de misslyckades. Om Ryssland som ett resultat av kriget behåller och befäster kontrollen över delar av Ukrainas territorium är framtiden för progressiva förändringar där beroende av framtidsutsikterna för en samhällsrevolutionär oppositionell rörelse i Ryssland. Framtidsutsikterna för en samhällsrevolutionär rörelse i resten av Ukraina kommer huvudsakligen att bero på utvecklingen av EU:s och USA:s politik.

Det är därför Ukraina sannolikt inte kommer att bli en inspirationskälla för något progressivt genombrott under de kommande åren. Om det kommer så kommer det troligen att komma någon annanstans ifrån.

Okej, låt oss överge framtidsforskningen. Men förändringar av Ukrainas arbetslagstiftning är inte framtidsforskning utan en bister verklighet. Under kriget har det ukrainska parlamentet redan infört arbetarfientlig och antifacklig lagstiftning. De gör det nu när arbetarna försvarar landet. Hur ser du denna åtgärd ur klasståndpunkt?

Jag tror att förklaringen är ganska enkel. Den härskande klassen utnyttjar kriget för saker som de egentligen har velat göra i många år. Försöken att förändra arbetslagstiftningen i Ukraina började för nästan 20 år sedan, och hittills har de alltid misslyckats. Nu under de extrema krigsförhållandena blev det mycket lätt att driva igenom en agenda, som under andra omständigheter skulle fått mycket hårdare kritik och motmobiliseringar. Den härskande klassen utnyttjar en möjlighet.

Nu är det ukrainska samhället till sist förenat, och det har uppstått en sorts medborgerlig patriotism – det är vad vi ofta hör från media. Både regionala identiteter och skillnader och klassplittring antas försvinna inför den ryska invasionen. Hur skulle du kommentera det som marxistisk forskare?

Det finns vissa trender. Såvitt vi kan bedöma från opinionsundersökningarna (som under kriget är mycket ofullkomliga) är det ukrainska samhället mycket enat i sitt fördömande av invasionen.⁶ En

---

6 *Ibid.*

del rysktalande personer övergår nu till ukrainska eftersom det ser det ryska språket som angriparens språk. Det är sant, men jag är inte så säker på hur långt dessa trender sträcker sig utanför medelklassen som dominerar den offentliga sfären. Medan kriget fortfarande pågår, är det svårt att mäta trender och deras varaktighet.

När folk bara är förenade mot något, betyder det inte samtidigt att de ännu är förenade kring något positivt program eller en vision för Ukraina. Det finns fortfarande avsevärda variationer i inställningen till NATO.⁷ Det uttrycks kritik mot den så kallade ”avrussifieringen” och ”avkoloniseringsen” av en del personer nära presidentkansliet. Men det är en helt annan fråga huruvida denna kritik kommer att få någon politisk inverkan, eftersom Zelenskyj tidigare ofta har givit efter för de organiserade nationalistiska påtryckningarna, även när det har mobiliserats kring frågor som är impopulära i samhället i stort.

Påståendet att Putin har enat det ukrainska samhället och slutligen har gjort Ukraina ”ukrainskt” utnyttjas aktivt för att förhindra och tysta den mycket verkliga mångfald av politiska ståndpunkter, åsikter och kulturell praktik som finns i Ukraina. De som inte har gått med i enheten förefaller vara ”Ukrainafientliga”, oavsett hur många av dem som faktiskt finns i Ukraina. Vi har redan sett hur staten förbjöd hela spektrat av så kallade proryska partier, som inte utgjorde något allvarligt hot.

De personer som hade ett verkligt politiskt inflytande bland dessa stödde Ukraina efter invasionen. Andra partier var helt enkelt för marginella för att utgöra något som helst hot.

Men som ett resultat av det har en betydande del av de ukrainska väljarna, 18% enligt resultatet vid parlamentsvalet 2019, berövats politisk representation. Precis som med arbetslagstiftningen utnyttjar personerna vid makten kriget för att rensa det politiska området från den återstående oppositionen och frigöra det åt sig själva. Nu börjar en del mäktiga ”oligarker”, och till och med den nationalistiska oppositionens ledare, Porosjenko, alla som inte i någon meningsfull mening kan beskyllas för att vara ”proryska”, bli hårdare politiska pressade.

Att tidigare rysktalande byter till det ukrainska språket är inte bara en spontan trend. Det finns också ett antal aktiva åtgärder, statlig politik på lokal nivå och även påtryckningar från det ukrainska civilsamhället för att avlägsna ryska språket och rysk kultur från den offentliga sfären. Bland åtgärderna finns att en del regioner har infört förbud att offentligt återge ryskspråkiga kulturprodukter, i andra regioner förbud att undervisa på ryska ens som ett val i gymnasiet, eller att namn på ryska poeter och vetenskapsmän tas bort från gatunamn i Ukraina. Det är inte något som bara händer ”naturligt”. Det är en medveten politik från vissa delar av de ukrainska eliterna och det nationalistiska civilsamhället som vill driva sin egen agenda och omvandla Ukraina på ett sätt som de tycker att det ska se ut, oavsett vad det ukrainska samhället föredrar och den mångfald som det representerar. De har alltid velat göra detta, och nu har de en perfekt möjlighet att utnyttja krigssituationen för sina planer, när de kan agera utan att möta någon hård kritik eller motmobiliseringar.

Och nu kläms en stor grupp ukrainare, i huvudsak rysktalande men mer definierade av politiska uppfattningar än modersmål, mellan två projekt för nationsbygget – det ukrainska civilsamhällets och Putins om ”ett folk”. De passar inte i något av dem. Precis som situationen för ukrainarna i det ryska tsardömet kommer det inte att bli diskriminering mot rysktalande ukrainare som individer (förhoppningsvis, även om det finns en del oroande tecken), men att göra kollektiva påståenden om

7 Ukrainska *Pravda*, 29 juli 2022.

denna grupp kan betraktas som förrädisk och förtryckande.

Om integreringen av Ukraina i Europa skyndas på, om Ukraina tar steg mot en europeisk integrering, kan det leda till att prosocial lagstiftning stoppas, till större öppenhet och mer demokratiska normer för Ukrainas offentliga liv? Är EU genuint intresserad av att få demokrati i Ukraina?

Det ser ut som om en integrering i Europa kan sätta upp vissa hinder och dra upp nya ramar för vad som är möjligt och inte möjligt att göra. Ett av EU:s krav på Ukraina rör lagstiftningen om språk som Venedigkommissionen har kritiserat mycket hårt. Nu antas Ukraina tillämpa dessa förändringar. Det vore bra. Dessutom tror jag att den allmänna situationen för mänskliga rättigheter skulle bli bättre än om Ukraina lämnas utanför EU efter kriget.

Men ett medlemskap i EU är givetvis inte någon patentrösning. Vi har just sett vad som hände med Ungern. Vi har sett var som hände i Polen med lagstiftningen mot abort. EU har också alltid tolererat en ganska öppen diskriminering av så kallade icke-medborgare i de baltiska staterna.

Med detta i åtanke anser jag att vissa saker skulle vara bättre med medlemskap i EU, och jag tror att det inte ska underskattas, men det är förvisso inget som automatiskt skulle fixa alla de enorma problem som Ukraina har nu.

Ukraina kräver att man internationellt uppmärksammar mänskliga och arbetarrättigheter betydligt mer för att förhindra en sannolik upptrappning av de gamla intensiva problemen.